

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. Драгоманова**

МЕРЕЖКО Юлія Валеріївна

УДК 37.016 : 78.087.6.000.7.01 (477)

**ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІХ СМАКІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ВОКАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ
УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, м. Київ.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор
ПАДАЛКА Галина Микитівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, Інститут мистецтв,
професор кафедри фортепіанного виконавства
і художньої культури.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
РУДЕНКО Юрій Дмитрович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, професор кафедри
теорії та історії педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
ВАСИЛЕНКО Людмила Михайлівна,
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
доцент кафедри диригентського
і вокального мистецтва.

Захист відбудеться “12” грудня 2012 р. о 16.30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою : 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601. м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “9” листопада 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Козир

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Інтеграція соціальних, економічних і культурних процесів, які відбуваються у світі, перспективи розвитку української держави мають забезпечити умови для морального, інтелектуального, фізичного, художньо-естетичного виховання учнів, становлення громадянина демократичного суспільства, яке визнає освіченість, вихованість, культуру найвищими цінностями, незамінними чинниками духовного прогресу.

Підґрунтям загальнокультурного розвитку школярів є формування у них художніх смаків. У наш час система цілеспрямованого мистецького виховання охоплює учнів з I по VIII класи. Учні IX-XI класів лишаються наодинці з проблемами мистецтва, поза належною педагогічною увагою. За межами їхнього сприймання часто, на жаль, лишаються художні цінності національного мистецтва. Отже виникає протиріччя між наявністю художнього потенціалу вокальної спадщини українських композиторів і переважним інтересом старшокласників до «легкого» жанру музики, надто розповсюдженого у сучасному суспільстві.

Проблема розвитку художнього смаку особистості привертала увагу представників різних наук – філософів, психологів, педагогів. Багатоаспектний внесок у визначення сутності естетичного ставлення особистості до мистецтва зроблено О. Буровим, І. Зязюном, В. Кудіним, М. Киященко, Л. Левчуком, В. Мазепою, О. Семашко та ін., проблему ціннісної природи естетичних почуттів досліджено у роботах психологів (Л. Виготський, О. Костюк), суттєвий вклад у розробку методичних засад формування естетичного ставлення до мистецтва, зокрема, формування естетичних смаків, зроблено вченими-педагогами (В. Бутенко, Д. Джола, О. Дем'янчук, В. Дряпіка, Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Рудницька, В. Шацька, А. Щербо).

Проблемам розвитку естетичного смаку школярів і студентів засобами музики присвячено дисертаційні дослідження останніх років (О. Коробко, Н. Попович, О. Сапожнік, В. Стрілько, В. Шахрай та інших), де розглянуто педагогічні умови формування художнього смаку в процесі навчання гри на музичному інструменті, методику застосування естрадного мистецтва у формуванні ціннісних орієнтирів, питання забезпечення естетичної спрямованості дозвіллієвої мистецької діяльності.

Водночас проблему формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів майже не розглянуто. Поза увагою науковців залишились питання організації музичного, зокрема вокального навчання старшокласників у позакласній діяльності загальноосвітньої школи, не досліджено шляхи формування художніх смаків учнівської молоді у процесі вокальної діяльності, не з'ясовано можливості реалізації художньо-виховного потенціалу української вокальної музики.

Виявлено також, що у шкільній практиці вокальна робота зі старшокласниками в позаурочний час орієнтується насамперед на застосування сучасної «молодіжної» музики, під переважним впливом якої формуються художні смаки учнів.

Отже, у результаті аналізу науково-педагогічної літератури і практики естетичного виховання старшокласників виявлено суперечності між:

- значенням естетичного виховання молоді у розвитку українського суспільства та недостатністю наукової розробки методики формування естетичних смаків сучасних старшокласників;

- художніми перевагами національного мистецтва та недостатнім вивченням можливостей їхнього застосування у формуванні художньо-ціннісних орієнтирів учнів;

- потребою «осучаснення» змісту і методів організації позакласної роботи з учнями та недостатністю науково-методичного обґрунтування вокального навчання старшокласників у позаурочний час.

Таким чином, потреби практики та недостатнє розкриття означених питань у педагогічній літературі зумовили вибір теми дисертації: «Формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 8 від 27.02.2007 року) та скоординована Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології ВАПН України (протокол № 5 від 22.05.2007 року).

Об'єкт дослідження – процес вивчення старшокласниками вокальної спадщини українських композиторів у позакласній діяльності загальноосвітньої школи.

Предмет дослідження – методика формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів.

Мета дослідження – розробити та експериментально перевірити методику формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів.

Відповідно до об'єкту, предмету та мети було визначено **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан дослідженості проблеми формування художніх смаків старшокласників.

2. З'ясувати сутність художньо-виховного потенціалу вокальної спадщини українських композиторів (кінця ХІХ – початку ХХ ст.).

3. Визначити зміст, структуру, критерії, показники, загальний стан та рівні сформованості художніх смаків у старшокласників.

4. Розробити методичну модель формування художніх смаків учнів старшого шкільного віку засобами вокальної спадщини українських композиторів минулого.

5. Експериментально перевірити розроблену методичну модель.

Методологічною основою дослідження є концептуальні положення та наукові ідеї соціальних наук: педагогіки, психології, естетики, мистецтвознавства, музикознавства; загальнонаукові принципи системно-структурного підходу до вивчення предмету; фундаментальні психолого-педагогічні положення вітчизняних і зарубіжних дослідників, які розглядали питання естетичного виховання і навчання учнів старшої школи та положення вітчизняної й психологічної науки щодо пріоритетної функції естетичного виховання учнів у реалізації завдань гуманістичної педагогіки.

Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних, зарубіжних та сучасних науковців, композиторів, педагогів-музикантів у філософсько-аксіологічному (І. Зязюн, Л. Коган, Л. Левчук, Г. Меднікова), психологічному (Л. Виготський, В. Войтко, К. Роджерс, О. Леонт'єв, С. Максименко), педагогічному (В. Сухомлинський, К. Ушинський), музично-педагогічному (О. Апраксіна, Н. Гродзенська, Д. Кабалевський, А. Козир, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Падалка, В. Шацька, О. Щолокова), мистецтвознавчому аспектах (А. Іваницький, Г. Побережна, О. Шреєр-Ткаченко, В. Шульгіна).

Здійснено аналіз законодавчих та нормативно-правових документів про освіту, зокрема, Концепцію загальної середньої освіти (12-річна школа), Закон України «Про освіту», Концепцію національного виховання, Державну національну програму «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національну доктрину розвитку освіти України, Національну державну комплексну програму естетичного виховання, нові навчальні альтернативні програми профільної освіти 5-12 класи «Постановка голосу» (сольний спів), «Музичне мистецтво» (Музика масових жанрів як важлива складова програми).

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених завдань був застосований комплекс загальнонаукових методів, котрі забезпечували систематичне вивчення виховного впливу вокальної спадщини українських композиторів (кінця ХІХ – початку ХХ ст.) та формування художніх смаків старшокласників, а саме: *теоретичні*: аналіз філософської, психолого-педагогічної, мистецтвознавчої літератури з досліджуваної проблеми, а також систематизація, узагальнення, контент-аналіз, конкретизація використаної інформації з метою визначення термінологічно-понятійного апарату, формулювання його концептуальних положень та висновків; *емпіричні*: методи масового збору емпіричного матеріалу (бесіда, інтерв'ю, опитування, анкетування), педагогічне спостереження – для виявлення рівнів сформованості художніх смаків у старшокласників; педагогічний експеримент (констатувального, контрольного та формувального типу) – для аналізу реального стану сформованості художніх смаків учнів старшого шкільного віку та визначення ефективності розробленої методики; *статистичні методи* обробки експериментальних даних – доведення ефективності результатів педагогічного експерименту.

База дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалась впродовж 2007-2012 років на базі ЗОШ № 25 м. Мелітополя Запорізької області, ЗОШ № 5 м. Першотравенська Дніпропетровської області, Горошківської школи Тетіївського району Київської області, ЗОШ № 292 імені гетьмана Івана Мазепи м. Києва. Дослідженням було охоплено 220 учнів старшого шкільного віку та 12 викладачів музики загальноосвітніх шкіл.

Організація дослідження. Дослідження здійснювалося в три етапи відповідно до поставлених завдань.

На першому етапі (2006-2007 рр.) опрацьовано та проаналізовано психолого-педагогічну, мистецтвознавчу, культурологічну та навчально-методичну літературу з проблеми дослідження, визначено науково-теоретичні положення дослідження. На цьому етапі розроблено методологічні підходи й концептуальні засади дослідження, розкрито мету, завдання та основні методи дослідження.

На другому етапі (2007-2008 рр.) визначено критерії та показники сформованості художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів (кінця XIX – початку XX століття); був проведений констатувальний експеримент, спрямований на виявлення стану сформованості художніх смаків учнів старшого шкільного віку.

На третьому етапі (2008-2012 рр.) було розроблено та апробовано експериментальну методику формування художніх смаків старшокласників (формувальний експеримент) й обґрунтована методика дослідно-експериментальної роботи; проаналізовано та узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи, сформульовано висновки, здійснено літературне та графічне оформлення дисертаційного дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

- представлено новий концептуально-методичний підхід до розв'язання проблеми формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів (кінця XIX – початку XX століття);
- визначено сутність виховного потенціалу вокальної спадщини українських композиторів;
- розроблено структуру, критерії та показники сформованості художніх смаків;
- розроблено методику цілеспрямованого формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів (кінця XIX – початку XX століття);
- уточнено поняття «художній смак старшокласника»;
- удосконалено методи вокального навчання старшокласників, прийоми опрацювання вокальної спадщини українських композиторів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається можливостями впровадження розробленої методики формування художніх смаків старшокласників у навчальний процес ЗОШ № 25 м. Мелітополя (довідка від 07.03.2012 року за № 12/126), ЗОШ № 5 м. Першотравенська (довідка від 03.01.2012 року за № 4), Горошківської ЗОШ Тетіївського району (довідка від 4.02.2012 року за № 197), ЗОШ № 292 імені гетьмана Івана Мазепи м. Києва (довідка від 18.05.2012 року за № 115). Матеріали і результати дисертаційного дослідження можуть бути використані під час написання навчально-методичних посібників і програм вокальних гуртків у різних навчальних закладах та у розробці рекомендацій з відбору вокального репертуару для майбутніх учителів музики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи пройшли апробацію на Міжнародній науковій Інтернет-конференції «Нові виміри сучасного світу» (м. Мелітополь, 2007) та Всеукраїнських науково-практичних конференціях: науковій конференції у ТНПУ імені В. Гнатюка, присвяченій проблемам мистецької освіти як чинника людиностворення (м. Тернопіль, 2008); «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (м. Київ, 2009); науково-практичних конференціях та семінарах професорсько-викладацького складу й аспірантів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (2006-2011).

Обговорення результатів дослідження здійснювалось на засіданнях кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова упродовж 2006-2011 рр.

Вірогідність та аргументованість результатів дослідження забезпечується: комплексним застосуванням теоретичних й емпіричних методів, адекватних завданням дослідження; врахуванням ідей провідних та зарубіжних вітчизняних науковців у галузі філософії, педагогіки, психології, мистецтвознавства; методологічним та теоретичним обґрунтуванням вихідних положень; використанням комплексу методів, що відповідають об'єкту, предмету, меті, завданням дослідження; проведенням дослідно-експериментальної роботи на позакласних заняттях з вокального навчання та впровадженням позитивно результативної методики формування художніх смаків старшокласників у процес вивчення вокальної спадщини українських композиторів (кінця XIX – початку XX століття); якісною та кількісною обробкою отриманих даних.

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації відображено у 6 одноосібних авторських публікаціях, з яких 5 – у провідних фахових виданнях з педагогіки.

Структура дисертації складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (272 позицій). Загальний обсяг дисертації становить 243 сторінки, з них 182 сторінки основного тексту. Робота містить 17 додатків, 14 таблиць, 8 рисунків, що разом з додатками складає 40 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету і завдання, розкрито теоретико-методологічну основу, наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У **першому розділі** – *«Теоретичні засади дослідження проблеми формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів (кінця XIX – початку XX століття)»* – розглянуто стан досліджуваної проблеми у філософській, психолого-педагогічній, культурологічній, мистецтвознавчій літературі, також визначено та обґрунтовано зміст поняття «художній смак старшокласника», його структуру та критерії сформованості у школярів. Проаналізовано художньо-виховний потенціал пісенної спадщини українських композиторів кінця XIX – початку XX ст.

У контексті нашого дослідження суттєвого значення набувають наукові праці філософів, психологів, теоретиків мистецтва, естетів XVII-XVIII століття. Ретроспективний огляд робіт таких авторів як І. Вінкельмана, Ф.-М. Вольтера, Б. Грасіана, І. Зульцера, І. Канта, Д. Юма, а також вивчення філософських і педагогічних робіт вітчизняних і зарубіжних вчених – Б. Асаф'єва, Н. Ветлугіної, Ш. Германа, Л. Дмитрієвої, Д. Кабалевського, О. Ларніна, Б. Ліхачова,

В. Остроменського, С. Раппорта, В. Скатерщикова, В. Сухомлинського, В. Шацької, сприяло висвітленню сутності художнього смаку, його структурних компонентів.

Вивчення наукових джерел дає підстави трактувати поняття «художній смак» як систему почуттєво-раціональних схильностей особистості, що виростають на ґрунті соціально детермінованих уявлень кожного індивіда про прекрасне і спонукають його до активної, відповідної ідеалу, мистецької діяльності.

У дисертації надається поняття «художній смак старшокласника». Він представлений як центральна категорія естетичної свідомості учнів старшого шкільного віку, що виражає їх здатність до адекватної раціонально-емоційної оцінки творів мистецтва, доступних віковим особливостям сприймання, у відповідності з ідеальними уявленнями щодо прекрасного і спонукає до активно-творчої мистецької діяльності.

У процесі дослідження було розроблено структуру художнього смаку, яка складається з наступних компонентів: *мотиваційного, когнітивно-пізнавального, емоційно-оцінного, творчо-діяльнісного*.

Мотиваційний компонент художнього смаку знаходить своє відображення у свідомому бажанні старшокласників до ознайомлення і оцінювання творів мистецтва. Сутність *когнітивно-пізнавального компоненту* художнього смаку старшокласника виражається у обізнаності старшокласників із творами мистецтва, у прагненні до розширення свого художнього тезаурусу. Однією з основних складових структури художнього смаку є *емоційно-оцінний компонент*, який передбачає здатність старшокласників до емоційного відгуку на твори мистецтва у єдності із вираженням оцінної реакції на них. *Творчо-діяльнісний компонент* художнього смаку знаходить своє вираження у прагненні учнів до творчого самовиявлення під час художньо-практичної діяльності у відповідності із уявленнями про прекрасне, про досконале у мистецтві.

Відповідно до компонентної структури художнього смаку старшокласників розроблено критерії та показники його сформованості. *Мотиваційно-потребовий* критерій виражає ступінь зацікавлення старшокласників мистецтвом, зокрема вокальною спадщиною українських композиторів і відображається у таких показниках, як вияв потреби у спілкуванні з мистецтвом та художньо-естетичними явищами; вияв бажання до вокального навчання; вияв інтересу до вивчення української вокальної музики. *Змістово-оцінний* критерій окреслює здатність учнів до усвідомлення і оцінки змісту вокального твору. Показниками цієї здатності визначено такі, як: уміння дати словесну характеристику музичним образам вокального твору; активність емоційної реакції під час прослуховування і виконання музики, зокрема вокальної спадщини українських композиторів; вияв адекватної реакції на зміст музичного твору. *Творчо-виконавський* критерій сформованості художнього смаку виражає міру здатності старшокласників до виразного виконання вокального твору і відтворюється у таких показниках, як цілісне відтворення художнього образу в єдності змісту і виражальних засобів; володіння основами елементарної вокальної техніки; здатність прицільно її застосовувати у розкритті музично-поетичних образів; вияв почуття міри у сценічній інтерпретації вокальної музики.

Аналіз змісту музичних творів українських композиторів дав змогу з'ясувати виховний потенціал творів української вокальної спадщини кінця ХІХ – початку ХХ століття. У процесі дослідження здійснено художньо-педагогічний аналіз вокальної спадщини А. Вахняніна, І. Воробкевича, М. Лисенка, В. Матюка, О. Нижанківського, Д. Січинського, Я. Степового, К. Стеценка та інших, у результаті якого визначено, що їх вокальна творчість відрізняється не лише високими художніми достоїнствами і перевагами, але й містить суттєвий виховний потенціал. Попри певні стильові відмінності, спільним для вокальної творчості українських композиторів досліджуваного періоду є глибоке відтворення людських переживань, їх найтонших відтінків.

Суттєвого значення в досягненні художньої виразності у вокальній творчості українських композиторів набуває досягнення образної єдності між поетичними рядками та музичним текстом. Вокальна спадщина українських композиторів відрізняється широким жанровим розмаїттям – пісні, романси, розгорнуті оперні арії та невеликі за формою твори – каватини, аріозо, які можуть знайти відтворення у позакласній роботі із учнями старших класів. Значна кількість творів спирається на фольклор, що сприяє доступності їх сприймання учнями. Наповненість гуманістичним змістом, високі художні характеристики, довершеність музичної мови, привабливість для учнів старших класів образного змісту (різноманіття ліричних нюансів, романтичне звучання, героїчна піднесеність тощо), уможливають застосування творчості українських композиторів у формуванні художніх смаків старшокласників.

У **другому розділі** – *«Методична модель формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів»* – представлено методичну модель формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення української вокальної спадщини, досліджуваного періоду.

Метою методичної моделі є визначення педагогічних засобів, що спрямовують опрацювання вокальної спадщини українських композиторів на формування художнього смаку у старшокласників.

У процесі дослідження було визначено педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування художніх смаків у старшокласників, а саме:

- *Систематичне проведення паралелей між оцінкою художнього твору педагогом і оцінкою, даною учнем самостійно.* Створення цієї умови дозволяє, по-перше, спонукати учнів до аналітико-критичного сприйняття музики, по-друге, порівнювати власне ставлення до художніх образів із нормативним.

- *Поєднання педагогічної вимогливості із педагогічною підтримкою оцінювальної і виконавської діяльності старшокласників,* що спонукає учнів до вільного висловлювання власної думки, до музичного самовиявлення і водночас сприяє виробленню їх здатності до адекватної оцінки музичних творів та самооцінки результатів власної музичної діяльності.

- *Узгодження змісту поточних занять із завданнями публічної демонстрації художньо-навчальних досягнень учнів.* Цю умову зумовлено потребою формування здатності учнів дотримуватись у процесі музичної діяльності орієнтирів виразного виконання відповідно до вимог художнього смаку. На заняттях учні «крок за

кроком» мають наближувати своє відтворення вокальних творів до концертного виконання.

У процесі дослідження було відпрацьовано **комплекс методів і прийомів** формування художніх смаків у старшокласників засобами вокальної спадщини українських композиторів, а саме:

1) Блок методів і прийомів, спрямований *на розширення обізнаності* старшокласників у вокальній музиці українських композиторів кінця ХІХ – початку ХХ століття, який включає демонстрацію еталонного виконання твору (вчителем або у запису); проведення вступного слова, що налаштовує учнів на вивчення української музики; створення комп'ютерних проєктів інформаційного спрямування («Комп'ютерна газета», «Жива газета», «Усний журнал», матеріали до яких добираються через інтернет-мережу); проведення художніх аналогій між вокальними творами та творами літературного, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва (проведення коротких бесід типу «Значення слова та музики у вокальному творі», «Порівняння та знаходження художніх аналогій між образом вокального твору та образом живопису або архітектурного мистецтва», залучення учнів до виконання практичних завдань на знаходження подібності образів у різних видах мистецтва).

2) Блок методів і прийомів, зорієнтований *на забезпечення культурологічної основи* осягнення української вокальної творчості, що передбачає ознайомлення старшокласників з відомостями з життя композиторів, з умовами створення вокальних творів та їх характерними ознаками («Поглиблений екскурс в історію створення вокального твору», «Створення комп'ютерних презентацій життя і творчості українських композиторів» (інтегративний прийом, який залучає старшокласників до створення власних презентацій персоналій українських композиторів та їх творчих здобутків на комп'ютері); розширення знань та слухових уявлень учнів про стильові ознаки національної вокальної музики (залучення учнів до елементарного визначення індивідуальних стильових рис творчості композитора, зосередження уваги школярів на глибокій психологізації художньо-образного змісту вокальних творів українських композиторів, залучення учнів до зіставлення художніх образів за способами вираження емоційних станів у вокальному творі, прослуховування творів та визначення спільних рис емоційних характеристик головних персонажів твору); зіставлення великих та малих музичних форм у вокальній творчості українських композиторів (бесіда «Ознайомлення з ліричними та героїчними жанрами»); застосування прийому унаочнення знань про творчість композитора шляхом створення музично-аплікаційного колажу.

3) Блок методів і прийомів, зорієнтований *на стимулювання емоційно-оцінного ставлення* до виконання музики, включає залучення старшокласників до «слухового аналізу», тобто визначення на слух характерних інтонацій твору, що сприяють розкриттю змісту художніх образів; застосування завдань на знаходження характерних найяскравіших художніх деталей твору в інтонаційному, ритмічному, динамічному планах; порівняння двох вокальних творів на ту саму тему; зіставлення різних виконавських трактовок того самого твору; залучення учнів до обміну враженнями після прослуховування музики; застосування методу переконання у художній цінності класичних творів; порівняльний аналіз різних вокальних творів;

залучення до самостійного вибору власного навчального репертуару за такими ознаками, як виразність, образна яскравість, доступність.

4) Блок методів і прийомів, спрямований на *активізацію творчого самовираження* старшокласників у вокальній діяльності, включає залучення учнів до елементів самостійного інтерпретування вокальної музики; поєднання інтерпретації вокального твору з інсценізацією; залучення до ансамблевого співу (зокрема, дуєтом); застосування психологічних тренінгів (пізнання себе як унікальної творчої особистості, зняття фізичної та емоційної напруги, активізація самоконтролю під час співу); прищеплення учням елементарних навичок музикування на електронному інструменті, залучення до створення музики у стилі розучуваних творів за допомогою комп'ютерного «нотного редактора».

У процесі дослідження визначено оптимальні форми позакласної вокальної роботи зі старшокласниками, такі як: індивідуальні, «парні» та ансамблево-групові заняття. Проведення індивідуальних занять спрямовано на розвиток вокальних умінь учнів (здатності до створення власної виконавської інтерпретації, до виразного відтворення мелодії, ритмічного малюнку тощо), здатності до творчого самовираження, зокрема, умінь інсценізації учнів старшого шкільного віку. На «парних» заняттях з вокалу увага старшокласників акцентується на зіставленні, порівнянні та обговоренні характерних ознак вокальних творів різних композиторів та різних виконавських інтерпретацій. Така робота має сприяти формуванню оцінно-ціннісного ставлення до творів національної спадщини минулого, вміння відрізнити високохудожній приклад від псевдо-зразка. Ансамблево-групові заняття як головну мету мають підготовку учнів до публічних виступів.

У процесі дослідження було розроблено також форми педагогічного моніторингу навчальних досягнень старшокласників, що передбачають поточну та підсумкову атестацію. Поточна атестація включає систему письмових завдань, усних питань, тематичних тестів, яку спрямовано, головним чином, на перевірку обізнаності учнів у вокальній творчості українських композиторів та сформованості мотивації до її вивчення («Задайте запитання», «Впізнайте композитора твору», «Підкресліть відомі вам твори», «Визначте на слух жанр твору» тощо). Підсумкова атестація передбачає перевірку сформованості в учнів емоційно-оцінного ставлення до національної вокальної спадщини та здатності до виразного вокального виконання і включає застосування ігрових способів перевірки (музичні вікторини, тощо), проведення диспутів («Брейн-ринг» та ін.), змагань, тематичних конкурсів тощо, які спонукають учнів старшого шкільного віку до чіткого висловлення оцінної думки, підбору потрібних аргументів.

Схематичне зображення розробленої методичної моделі формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів представлено на рис. 1.

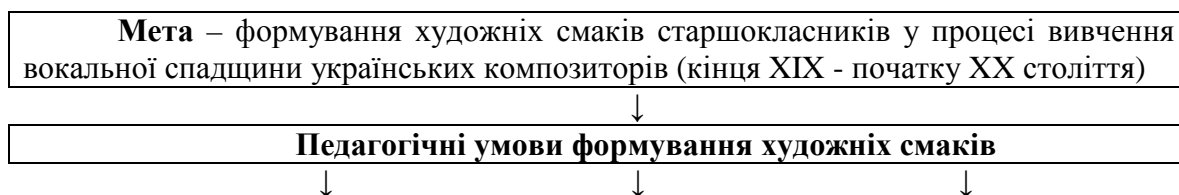

Рис. 1 Методична модель формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів

У **третьому розділі** – «Дослідно-експериментальна робота з формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів (кінець XIX – початку XX століття)» – описано способи організації, хід та результати констатувального, контрольного та формувального експериментів у процесі експериментально-дослідної роботи.

Мета констатувального експерименту полягала у діагностуванні стану та рівнів сформованості художніх смаків старшокласників. Для її досягнення нами застосовувалися: методика визначення типу загальної емоційної спрямованості учнів та їх творчої спрямованості (завдання на визначення художньої привабливості музичного твору, метод «музично-образної графіки» та метод аналізу виконавської інтерпретації учнів). Констатувальний експеримент тривав протягом чотирьох місяців (з вересня по грудень 2007 року).

На основі розроблених критеріїв та відповідних показників означеного феномена художнього смаку було здійснено діагностику стану сформованості художніх смаків старшокласників.

У результаті констатувального експерименту високий рівень сформованості художніх смаків виявлено у 12,1% обстежених старшокласників. Учні цього рівня сформованості художніх смаків мають усвідомлену потребу в спілкуванні з мистецтвом та художньо-естетичними явищами, виявляють велике бажання до вокального навчання, глибокий інтерес до вивчення української вокальної музики, уміють дати словесну характеристику музичним образам вокального твору. Під час прослуховування вокальної музики в учнів цього рівня спостерігається яскравий емоційний відгук на твори українських композиторів, адекватність реакції на образний зміст музики. Під час виконання творів учні цього рівня дбають про цілісність відтворення вокального образу в єдності змісту і виражальних засобів, намагаються добирати відповідні змісту динамічні відтінки, темпове вирішення інтерпретації, темброве забарвлення, виявляють елементарне володіння вокальною технікою, у процесі прилюдного виконання уміють зберегти творче самопочуття, демонструють вивіреність жестів і почуття міри у сценічній поведінці.

У 27, 3% обстежених учнів старшого шкільного віку виявлено середній рівень сформованості художніх смаків. Ця категорія старшокласників виявляє недостатню обізнаність у вокальному репертуарі, зокрема української класичної спадщини кінця XIX – початку XX століття, бажання до вокального навчання носить фрагментарний характер, найменші труднощі різко знижують інтерес до оволодіння вокальним мистецтвом. Не всі із запропонованих їм творів українських композиторів викликають схвальну реакцію. Учні не в змозі дати словесну характеристику музичним образам. Старшокласники з середніми показниками сформованості художніх смаків не виявляють яскравого емоційного відгуку на музику, не завжди адекватно реагують на зміст музичного твору, виконавські засоби виразності (темп, динамічні відтінки, темброве забарвлення) обирають неусвідомлено, часто не опікуючись їх відповідністю образному змісту музики. Вокальні навички розвинуто недостатньо, у сценічній інтерпретації вокальної музики бракує почуття міри.

У 60,6% обстежених учнів старшого шкільного віку спостерігався низький рівень сформованості художніх смаків. Ці учні майже зовсім не знають вокальної української творчості, їхні інтереси обмежуються естрадною та музикою популярних молодіжних жанрів. Систематично працювати над розвитком власних вокальних даних не бажають, хочуть одразу виступати на сцені. Словесна характеристика музичних образів викликає у них великі труднощі, оцінка обмежується поняттями «подобається» – «не подобається». На вокальну українську музику реагують індіферентно, емоційна реакція часто не відповідає змісту

музичних образів. Виконання вокальних творів характеризується такими вадами, як неточність інтонації, відсутність будь-яких динамічних відтінків, невідповідність темпів тощо. Під час публічного виконання музичних творів виявляють або скутість, або поводяться надто розв'язно.

Мета формувального експерименту полягала у дослідній оцінці ефективності розробленої методики та визначенні етапів розвитку художніх смаків у учнів старшого шкільного віку засобами вокальної спадщини минулого.

У результаті формувального експерименту було визначено етапи розвитку художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів. Перший етап – *організаційно-мотиваційний* – зорієнтовано насамперед на адаптацію старшокласників до умов вокального навчання в позакласній діяльності, заохочення їх до виконання творів українських композиторів минулого (проведення бесід, демонстрація еталонних зразків виконання, залучення учнів до слухання і виконання музики, використання комп'ютерного редактора тощо). Перший етап формування художнього смаку має тривати протягом півріччя навчального року.

Другий етап – *інформаційно-оцінювальний* – переслідує мету розширення обізнаності старшокласників з музикою, формування елементарних умінь її аналізу і оцінювання (метод «слухового аналізу», порівняння, проведення художніх аналогій, встановлення асоціативних зв'язків між – відео і аудіо рядом, тощо). Другий етап формування художнього смаку у старшокласників бажано проводити протягом одного навчального року.

Третій етап – *виконавсько-творчий* – підпорядковано розвитку здатності старшокласників до оцінювання результатів власного творчого самовираження у вокально-виконавській діяльності (застосування творчо-оцінювальних тренінгів щодо результатів інтерпретації вокальних творів, результатів їх інсценізації, досягнень і прорахунків публічної концертної діяльності. Даний етап має тривати протягом одного півріччя навчального року. На кожному з етапів використовуються методи попереднього і додаються нові.

Формувальний експеримент тривав протягом 1,5 року (з січня 2008 р. по травень 2009 р.). До експерименту були залучені учні 9-11 класів ЗОШ та три викладача музики (експериментатори).

Перший етап формувального експерименту був проведений експериментаторами протягом першого півріччя 2008 навчального року (з січня по травень). Другий етап з розвитку художніх смаків у старшокласників відбувався протягом другого півріччя 2008 року (з вересня по грудень). Третій етап формувального експерименту був проведений на початку 2009 навчального року і тривав протягом п'яти місяців (з січня по травень).

У дослідженні брали участь 220 учнів старшого шкільного віку (33 – контрольна група (КГ) і 33 – експериментальна (ЕГ) на базі ЗОШ № 5 м. Першотравенська, ЗОШ № 25 м. Мелітополя, Горошківської ЗОШ Тетіївського району, ЗОШ № 292 імені гетьмана Івана Мазепи м. Києва. Автор дисертації працював з учнями 9-11 класів ЗОШ № 292 імені гетьмана Івана Мазепи м. Києва (8-КГ і 8 - ЕГ), з реципієнтами інших шкіл працювали вчителі музики за інструкціями, що розробив автор.

На кожному формувальному етапі та на заключній стадії дослідно-експериментальної роботи вчителями були проведені контрольні зрізи (початковий, проміжний, підсумковий) і в експериментальній і в контрольній групі, з метою фіксації змін формування художнього смаку старшокласників до вокальної спадщини українських композиторів минулого.

Шляхом застосування методів математичного і статистичного опрацювання даних на етапі узагальнення результатів формувального експерименту зафіксовано значно вищий рівень сформованості художніх смаків старшокласників експериментальної групи. Так, учні старшого шкільного віку КГ наприкінці дослідження мали такі результати: високий рівень – 25,3%, середній рівень – 35,3%, низький – 39,4%. На відміну від них у школярів ЕГ виявлено такі результати: високий рівень – 38,4%, середній – 40,4%, низький – 21,2%.

Динаміку змін рівнів сформованості художніх смаків у старшокласників контрольної та експериментальної груп на початку та наприкінці експерименту відображено на рис. 2.

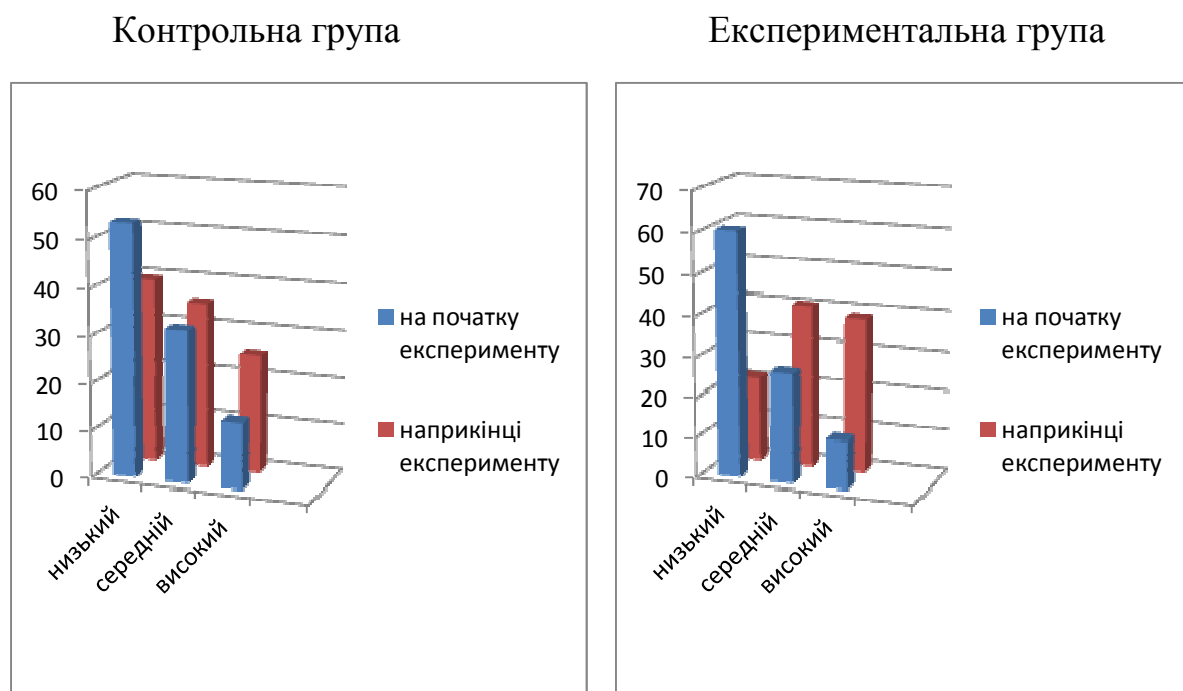

Рис. 2 Динаміка змін рівнів сформованості художніх смаків у старшокласників контрольної та експериментальної груп на початку та наприкінці експерименту

Перевірка ефективності розробленої методики формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів (кінця XIX – початку XX століття) відбувалася завдяки впровадженню статистичних методів опрацювання експериментальних даних за формулою χ^2 -критерій (“хі-квадрат критерій”). Результативність запропонованої методики підтверджується результатами проведення статистичних методів опрацювання експериментальних даних за формулою χ^2 -критерій (“хі-квадрат критерій”) :

$$\chi^2 = \sum_{k=1}^m \frac{(V_k - P_k)^2}{P_k}$$

де P_k – результати спостережень до експерименту, V_k – результати спостережень після експерименту, m – загальна кількість груп, на які поділились результати спостережень.

Підставивши експериментальні дані учнів контрольної групи у наведену формулу, ми отримали наступні результати:

$$X^2 = \sum_{k=1} \frac{(39.4 - 53.5)^2}{53.5} + \frac{(35.3 - 32.3)^2}{32.3} + \frac{(25.3 - 14.2)^2}{14.2} = 12.68$$

За показниками учнів контрольної групи величина χ^2 -критерію становила 12.68. Користуючись таблицею, де для означеної кількості ступенів свободи ми маємо змогу визначити ступінь значущості отриманих відмінностей на початку та наприкінці експериментального дослідження, було зафіксовано, що значення $\chi^2 = 12.68$ менше значення, наведеного у таблиці $m-1=2$ ступенів свободи, що дорівнює 13.82 при можливості допущеної помилки менше 0,001%. Дане вимірювання показало, що навчання за традиційною методикою не забезпечує потрібного формування усталеного художнього смаку у старшокласників засобами вокальної спадщини українських композиторів минулого.

Підставивши дані учнів експериментальної групи у наведену формулу, ми отримали такі результати:

$$X^2 = \sum_{k=1} \frac{(21.2 - 60.6)^2}{60.6} + \frac{(40.4 - 27.3)^2}{27.3} + \frac{(38.4 - 12.1)^2}{12.1} = 89.07$$

Відповідно до показників учнів експериментальної групи, величина χ^2 критерію дорівнює 89.07, що перевищує значення у таблиці, яке становить 13,82 при вірогідності допущеної помилки менше 0,001%. Таким чином, динаміка результативних надбань старшокласників експериментальної групи свідчить про результативність запропонованої методики формування художніх смаків засобами вокальної спадщини українських композиторів.

Отже, експериментально підтверджені результати дослідження на прикладі експериментальної групи старшокласників переконливо свідчать про високу ефективність впровадженої методики у навчальний процес, спрямованої на формування художніх смаків учнів старшого шкільного віку в процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів (кінця XIX – початку XX століття).

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення і нове вирішення проблеми музичного навчання учнівської молоді, що знайшло відображення у розробці методики формування художніх смаків старшокласників у процесі вокального навчання. Визначено естетико-виховний потенціал вокальної спадщини українських композиторів кінця XIX – початку XX ст., особливості змісту і організації музично-дозвілєвої діяльності учнів старшого шкільного віку. Дані, отримані в ході теоретичного та експериментального дослідження, дали підстави для таких висновків.

1. Аналіз науково-методичної літератури та практики музичного навчання в загальноосвітній школі засвідчив недостатність розробки проблеми формування художніх смаків учнів старшого шкільного віку. Поза увагою науковців залишились питання організації музичного, зокрема вокального навчання, старшокласників у позакласній діяльності загальноосвітньої школи, не досліджено шляхи формування художніх смаків учнівської молоді у процесі вокальної діяльності, не з'ясовано художньо-виховний потенціал вокальної спадщини українських композиторів. Водночас виявлено, що у практиці музично-виховної роботи в школі недооцінюються художньо-розвивальні можливості національної художньої культури, вокальна робота зі старшокласниками у позаурочний час орієнтується насамперед на застосування сучасної естрадної музики, під переважним впливом якої формуються художні смаки учнів.

2. З'ясовано, що вокальна спадщина українських композиторів II половини XIX – початку XX століття містить великий художньо-виховний потенціал, який ґрунтується на таких характерних ознаках, як: опора на фольклорну основу, глибина і гуманістична спрямованість художнього змісту, образна єдність поетичного і музичного висловлювання; відтворення барвистої гами почуттів, різноманітних емоційних станів людини та контрастне їх зіставлення; тонка психологізація музичних образів, виразне їх образно-емоційне розгортання; розмаїття жанрово-стильової палітри; естетична довершеність музичної мови (тонкість мелодичних нюансів, поліфонічна виразність, різнобарв'я ладотонального вирішення, гармонійна рівновага цілого і деталей, дотримання законів єдності поетичної і музичної архітекτονіки, драматургічна цілісність тощо).

3. Уточнено сутність і зміст поняття «художній смак старшокласників», який представлено як центральну категорію естетичної свідомості учнів старшого шкільного віку, що виражає їх здатність до адекватної раціонально-емоційної оцінки творів мистецтва, доступних віковим особливостям сприймання, у відповідності із ідеальними уявленнями щодо прекрасного і спонукає до активно-творчої мистецької діяльності. Структурою художнього смаку є взаємодія наступних компонентів: мотиваційного, когнітивно-пізнавального, емоційно-оцінного, творчо-діяльнісного.

4. Визначено критерії та показники сформованості художніх смаків у старшокласників: мотиваційно-потребовий, що виражає ступінь зацікавлення старшокласників мистецтвом, зокрема вокальною спадщиною українських композиторів (показники: вияв потреби у спілкуванні з мистецтвом та художньо-естетичними явищами; вияв бажання до вокального навчання; вияв інтересу до вивчення української вокальної музики); змістово-оцінний, який окреслює здатність учнів до усвідомлення і оцінки змісту вокального твору учнями старших класів (показники: уміння дати словесну характеристику музичним образам вокального твору; активність емоційної реакції під час прослуховування і виконання музики, зокрема вокальної спадщини українських композиторів; вияв адекватної реакції на зміст музичного твору); творчо-виконавський, що виражає міру здатності старшокласників до виразного виконання вокального твору (показники: цілісне відтворення художнього образу у єдності змісту і виражальних засобів; володіння основами елементарної вокальної техніки, здатність прицільно її застосовувати у

розкритті музично-поетичних образів; вияв почуття міри у сценічній інтерпретації вокальної музики).

5. На основі означених критеріїв та їх показників виявлено три рівні сформованості художніх смаків у старшокласників: високий, середній, низький. Результати констатувального експерименту показали, що загалом стан сформованості художніх смаків старшокласників не відповідає потрібним вимогам. Це виявляється, зокрема, у нездатності переважної більшості обстежених учнів відрізнити високохудожні зразки вокальної музики від псевдомистецтва, у невмінні хоча би елементарно проаналізувати і дати аргументовану оцінку музичним творам та їх виконанню, у неспроможності старшокласників виразно відтворити художньо-образний зміст вокальних творів, зокрема української пісні.

6. Розроблено методику формування художніх смаків старшокласників засобами вивчення вокальної спадщини українських композиторів кінця ХІХ – початку ХХ століття, яка включала визначення мети, педагогічних умов, комплексу методів, прийомів, форм та етапів роботи учнів, а також моніторингу навчальних досягнень учнів у процесі вокальної позакласної діяльності.

7. Педагогічними умовами, що сприяють формуванню високих художніх смаків старшокласників у процесі позакласної вокальної діяльності, визначено такі, як: систематичне проведення паралелей між оцінкою художнього твору педагогом і оцінкою, даною учнем самостійно; поєднання педагогічної вимогливості із педагогічною підтримкою оцінювальної і виконавської діяльності старшокласників; узгодження змісту поточних занять із завданнями публічної демонстрації художньо-навчальних досягнень учнів.

8. У результаті дослідження запропоновано комплекс методів формування художніх смаків у старшокласників засобами вокальної спадщини українських композиторів: блок методів, що передбачає розширення обізнаності старшокласників у вокальній музиці українських композиторів кінця ХІХ – початку ХХ століття; блок методів, зорієнтований на забезпечення культурологічної основи досягнення старшокласниками української вокальної творчості; блок методів, спрямований на стимулювання емоційно-оцінного ставлення до виконання музики та блок методів, завданням яких є спонукання старшокласників до творчого самовираження у процесі виконання творів українських композиторів минулого.

9. У ході наукової роботи визначено оптимальні форми вокальної роботи зі старшокласниками у позакласній діяльності, до яких віднесено індивідуальні, «парні» та ансамблево-групові заняття, а також форми педагогічного моніторингу навчальних досягнень старшокласників, що передбачають поточну та підсумкову атестацію, які в свою чергу включають завдання, виконання яких має свідчити про сформованість мотивації старшокласників до вокального навчання, виконання і оцінювання музики; тестову перевірку обізнаності старшокласників у мистецтві, адекватності емоційно-оцінної реакції на музику, здатності до аргументованої оцінки музики; ігрову перевірку спроможності старшокласників до самовираження, до творчого розкриття поетичного і музично-образного змісту виконуваних творів.

10. Визначено етапи формування художніх смаків учнів старшого шкільного віку: перший – організаційно-мотиваційний; другий – інформаційно-оцінювальний;

третій – творчо-дієвий, які відрізняються ступенем інтенсивності аналітико-оцінювальних та творчих дій учнів.

11. Означену методику, що передбачає послідовне формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів, реалізовано у позакласній діяльності загальноосвітніх шкіл. Дані формувального експерименту засвідчили суттєві позитивні зрушення у рівнях сформованості художніх смаків старшокласників за усіма визначеними критеріями, що свідчить про ефективність і дієвість розробленої методики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Чуманова Ю. В. Дидактичні умови організації сприймання вокальної музики старшокласниками / Ю. В. Чуманова // Збірник наукових праць Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. – Тернопіль : ТНПУ, 2007. – № 10. – С. 34-37.

2. Чуманова Ю. В. Виховання естетичного смаку у старшокласників у процесі позакласної вокально-виконавської діяльності / Ю. В. Чуманова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. – К. : НПУ, 2008. – Вип. 6 (11). – С. 84-88.

3. Чуманова Ю. В. Активізація творчого самовираження старшокласників у процесі виконання творів українських композиторів / Ю. В. Чуманова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. – К. : НПУ, 2009. – Вип. 8 (13). – С. 163-167.

4. Мережко Ю. В. Інтонційно-слуховий аналіз творів вокального мистецтва як засіб формування художніх смаків старшокласників / Ю. В. Мережко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – Вип. 9 (14). – С. 78-82.

5. Мережко Ю. В. Забезпечення культурологічної основи осягнення старшокласниками української вокальної творчості (II половина XIX – початок XX століття) / Ю. В. Мережко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. – К. : НПУ, 2011. – Вип. 11 (16). – С. 281-286.

6. Чуманова Ю. В. Формування досвіду сприймання старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів / Ю. В. Чуманова // Нові виміри сучасного світу : зб. матеріалів III Міжнародної наукової Інтернет-конференції. – Мелітополь : МДПУ, 2007. – С. 53-54.

АНОТАЦІЇ

Мережко Ю. В. Формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2012.

Дисертацію присвячено проблемі формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів. Здійснено історико-теоретичний аналіз наукової літератури з питань дослідження. Визначено й обґрунтовано зміст поняття «художній смак», його структуру, критерії, показники та рівні сформованості у старшокласників. Проаналізовано сутність художньо-виховного потенціалу пісенної спадщини українських композиторів, його вплив на формування художніх смаків у старшокласників. Розроблено та теоретично обґрунтовано методику формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів. Визначено мету, педагогічні умови, а саме: систематичне проведення паралелей між оцінкою художнього твору педагогом і оцінкою, даною учнем самостійно; поєднання педагогічної вимогливості із педагогічною підтримкою оцінювальної і виконавської діяльності старшокласників; узгодження змісту поточних занять із завданнями публічної демонстрації художньо-навчальних досягнень учнів.

В основу методики покладено комплекс методів, а саме: блок методів і прийомів, спрямований на розширення обізнаності старшокласників у вокальній музиці українських композиторів кінця XIX – початку XX століття; блок методів і прийомів, зорієнтований на забезпечення культурологічної основи осягнення української вокальної творчості; блок методів і прийомів, зорієнтований на стимулювання емоційно-оцінного ставлення до виконання музики; блок методів і прийомів, спрямований на активізацію творчого самовираження старшокласників у вокальній діяльності.

Здійснення аналізу та порівняння результатів дослідження методами математичного і статистичного опрацювання даних, сприяло підтвердженню ефективності запропонованої методики формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів та її значущість в сучасних умовах розвитку музично-педагогічної освіти.

Ключові слова: художній смак, старшокласники, вокальна спадщина українських композиторів, методика формування художніх смаків.

Мережко Ю. В. Формирование художественных вкусов старшекласников в процессе изучения вокального наследия украинских композиторов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2012.

Диссертация посвящена проблеме формирования художественных вкусов старшекласников в процессе изучения вокального наследия украинских композиторов. Осуществлен историко-теоретический анализ научной литературы по вопросам исследования. Определено и обосновано содержание понятия «художественный вкус», его структура, критерии, показатели и уровни сформированности у старшекласников. Проанализирован художественно-

воспитательный потенциал песенного наследия украинских композиторов, его влияние на формирование художественных вкусов у старшеклассников. Разработана и теоретически обоснована методика формирования художественных вкусов старшеклассников в процессе изучения вокального наследия украинских композиторов. Определена цель, педагогические условия: систематическое проведение параллелей между оценкой художественного произведения педагогом и оценкой, данной учеником самостоятельно; сочетание педагогической требовательности с педагогической поддержкой оценочной и исполнительской деятельности старшеклассников; согласование текущих занятий с задачами публичной демонстрации художественно-учебных достижений учащихся.

В основу методики положен комплекс методов и приёмов, а именно: блок методов и приёмов, направленный на расширение осведомлённости старшеклассников в вокальной музыке украинских композиторов конца XIX – начала XX века; блок методов и приёмов, ориентированный на обеспечение культурологической основы постижения украинского вокального творчества; блок методов и приёмов, ориентированный на стимулирование эмоционально-оценочного отношения к исполнению музыки; блок методов и приёмов, направленный на активизацию творческого самовыражения старшеклассников в вокальной деятельности.

Осуществление анализа и сравнения результатов исследования методами математической и статистической обработки данных, способствовало подтверждению эффективности предлагаемой методики формирования художественных вкусов у старшеклассников в процессе изучения вокального наследия украинских композиторов и ее значимость в современных условиях развития музыкально-педагогического образования.

Ключевые слова: художественный вкус, старшеклассники, вокальное наследие украинских композиторов, методика формирования художественных вкусов.

Merezhko Y.V. Formation of artistic tastes in the study of high school vocal heritage of Ukrainian composers. – Manuscript.

Candidate of Pedagogical Sciences Thesis, specialty 13.00.02 – theory and methodology of music education. – National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov – Kyiv, 2012.

This thesis addresses the problem of artistic taste formation in high school students in the process of studying the vocal heritage of the Ukrainian composers. Historical and theoretical analysis of the scientific literature on the research subject is presented. The concept of "artistic taste", its structure, criteria, indicators and levels of its formation in high school students is defined and substantiated. Artistic and educational potential of the Ukrainian composers song heritage and its influence on the artistic taste formation of high school students is analyzed. The methodology of artistic taste formation in high school students in the process of studying the vocal heritage of the Ukrainian composers is developed and theoretically substantiated. The following goals, pedagogical conditions are defined: systematic comparisons of a work of art assessment, made by a teacher, to that of a student, made independently; the combination of pedagogical rigor with pedagogical

support and performance evaluation of high school students; combining regular classes with the objectives of students' public demonstration of artistic and academic achievements.

The methodology is based on complex methods and techniques, namely block methods and techniques the motivation to study the vocal heritage of the Ukrainian composers of the late XIX – early XX century, providing a cultural basis for understanding Ukrainian vocal creativity, stimulating emotional and evaluative attitude towards vocal classical music performance, activation of creative expression during high school students' performance of works by the Ukrainian composers.

Analysis and comparison of the results of the study, made with mathematical and graphical data evaluation methods, confirmed the effectiveness of the proposed methodology of artistic taste formation in high school students in the process of study of the vocal heritage of the Ukrainian composers of and its importance in the modern music education.

Keywords: artistic taste, high school students, vocal heritage of the Ukrainian composers, methodology of artistic taste formation.